

Kresba stromu

Úvod do metody

- Karl Koch – Der Baumtest, 1949
- Kresebná projektivní metoda – projekce je psychický proces, který přenáší subjektivní obsahy na objekt a aktivizuje nevědomí.
- Mnohoznačný podnět – kresba stromu – aktivizuje přirozené tendence nevědomí směřovat k aktuálním vnitřním konfliktům a potlačeným psychickým obsahům.
 - Dominantní obsahy vědomí i nevědomí se v kresbě projeví v symbolické podobě.
- Reakce osoby na danou situaci – vypovídá o aspektech psychického fungování.

Symbolická hodnota stromu

- Interpretace vychází ze studia mýtů, archetypů (Jung – strom symbolem archetypu Já), hlubinné psychologie a grafologie.
- Strom má vysokou symbolickou hodnotu – viz mytologie, lidové zvyky apod.
- Vlastnosti stromů vyvolávají řadu asociací:
 - Představa zrození, zrání, života i smrti – strom roste, vyvíjí se, sílí, plodí, stárne, usychá.
 - Mateřský aspekt (stín, přístřeší-ochrana, ovoce-výživa, dřevo-ohněň, teplo, domov).
 - Trvalost – pevnost, zakořeněnost, zakotvenost, dlouhověkost.
 - Symbol vývoje a prosazování se ve vnějším světě – roste zesponu vzhůru, větve expandují ze středu do volného prostoru.
 - Neoddělitelná součást našeho životního prostředí.

Použití Testu stromu

- Pohled na části struktury osobnosti z dynamického pohledu.
 - Eysenckovy faktory osobnosti (introverze, extraverze, stabilita, neurotičnost).
 - Způsoby prožívání (obran, vnitřní konflikty, tenze)
 - Reagování
 - Vztahy a přístup k okolnímu světu
 - Aspirace.
 - Vypovídá o přístupu a způsobu řešení problémů (kognitivním stylu).
 - Odhaluje potlačené stránky osobnosti (traumata, pocity méněcennosti, kompenzace).

Hlavní výhody

- Pohled na dynamiku celé posuzované osobnosti
- V kresbě se často odrazí i to, co posuzovaná osoba nechce nebo nemůže jinak projevit.
- Minimální prostor pro sebestylizaci a přetvářku.
- Jednoduchá administrace, časová nenáročnost a možnost opakování.

Nevýhody

- Značná míra subjektivní volnosti při výkladu – na jedné straně otevřený přístup respektující individualitu, na druhé straně riziko subjektivního zkreslení → závislost na dg. zkušenostech.
- Validita – výsledky testu pouze jako hypotézy, jako otázky než tvrzení.
- Nekritická a povrchní aplikace testu může vést k poškození klienta (časté zveličování patologických rysů).

Možnosti použití

- Ne jako samostatná metoda!!!
- Součást testové baterie.
- Zdroj témat či vodítek při diagnostickém nebo terapeutickém rozhovoru.
- Opakované zadávání – sledování vývoje osobnosti nebo úspěšnosti terapie.
- Použití při výběru a posuzování osob (volba školy, výběr pracovníků), v poradenské a klinické praxi, *použití ve forenzní psychologii s výhradami.*

Hlavní rizika při využití

- Nakolik je psycholog schopen proniknout do symbolického jazyka kresby, aniž by do výkladu vnášel vlastní obsahy.
- Rozlišení toho, co na kresbě vzniklo náhodně v důsledku nedostatečné kreslířské zručnosti, nedávného zážitku (v případě dětí), obrany nebo stylizace (úmyslné snahy o originální, dokonalou, hezkou kresbu) a co je projevem vlastní projekce.
- Každá kresba má jinou vypovídací hodnotu – nutno počítat s tím, že kresba neposkytne prakticky žádné informace o osobnosti autora (schematické kresby, naučená výtvarná klišé)
- Kresby se zdánlivě patologickými prvky, které vznikly jen v důsledku nepovedené stylizace, vědomé snahy ozvláštnit kresbu nebo rozpaků z testové situace.
- V některých případech – závažná psychická porucha se projeví v kresbě nenápadně.

Administrace

- Tužka HB bez gumy, papír A4 na výšku.
- „Nakreslete strom, ne jehličnan, ne palmu, jak nejlépe umíte. Jak ho ztvárníte, je na Vás.“
- Zadání: „Nakreslete listnatý strom.“ Dle Altmana zavádějící, ale v praxi neovlivňuje toto zadání, zda bude proband kreslit listy či nikoli.
- Pozor na zadání „Nakreslete ovocný strom.“ – již příliš návodné.
- Při nejistotě probanda: Není to zkouška kreslení a Vašich uměleckých dovedností.
- Doba kreslení není omezená, v praxi 1-15 minut. Delší doba kreslení: úzkost, příliš velký důraz na detail, nejistota, usiluje o výtvarnou dokonalost.

Administrace

- Příliš dlouhé trvání kresby: Taktně přeručíme, např. „Zkuste už kresbu dokončit.“ nebo „Myslím, že se Vám kresba povedla, tak mi to stačí.“
- Umělecká a stylizovaná provedení kresby – nemají většinou vypovídací hodnotu pro diagnostiku.
- Příliš jednoduchá první kresba: požádejte o druhou a vypracovanější. „A teď mi nakreslete ještě jeden listnatý strom (popř. strom, ne palmu, ne jehličnan), ale úplně jiný, než ten první.“
- Toto zadání můžeme použít v případě dostatečného času jako běžnou součást tohoto testu.
- Pozorujeme probanda: čím začal, čemu se věnuje nejdéle, kde je nejistý, co se skrývá pod šrafováním apod.
- Možný rozhovor nad kresbou: jaký je to strom, kde roste; ptáme se na nápadné znaky jako ořezané větve, zranění na kmenu a na případné doplňky v kresbě jako ptačí budky, žebříky apod.
- Test je zátěžová situace, lze tedy počítat s přítomností obran (rozpaky, malá ochota vypovídat o sobě).

Nejčastější projevy obran a úmyslné stylizace

- Snaha vyhnout se testu, výmluvy: „Neumím vůbec kreslit.“ apod. (Úplné odmítnutí je jen výjimečné.)
- Odbytá, co nejjednodušší, schematická kresba: snaha říci o sobě co nejméně, nasazená maska.
- Úmyslná snaha o výtvarné ozvláštnění kresby, originalita za každou cenu, ukrytí se za naučené dovednosti: výtvarná ctižádost, snaha prezentovat se jako mimořádná osobnost, získat uznání.
- Recese, humorné doplňky, slovní komentáře: většinou je to spíše úmyslná stylizace, nežli projekce; nejčastěji maskování nejistoty, rozpaků, snaha zaujmout jako vtipná osobnost.
- Úmyslná stylizace v kresbě – také projev snahy předvést se v co nejlepším světle.
 - Proband ale nedokáže odhadnout, jaký význam je čemu v testu přisuzován a proto se snaží situaci vyhnout nebo se zaměří na vytvoření „hezké“ kresby. Věnuje se „ozdobám“ jako ovoci, květům, listí apod.

Interpretace

- Základní představa o posuzované osobnosti se vytváří na základě **celkového provedení kresby a dominantních znaků** (vytvářejí podstatu kresby).
- **Ostatní prvky** tuto základní představu dále rozvíjejí nebo ji potvrzují, mohou ukazovat i na rozpory.
- **Dominantní znaky:** ty části kresby, které osoba zdůraznila, např. : provedené zvláštním, neobvyklým způsobem, opakovaně obtažené, vystínované, odlišné od ostatních, nakreslené zesíleně nebo naopak nejistě, předimenzované, deformované, opomenuté.
- **Často se vyskytující a obvyklé znaky** (tedy ve srovnání s populací): nepřisuzujeme jim zvláštní význam (např. velmi často se setkáváme s ulomenou větví na kmeni vpravo a nízko pod korunou).
- Společná přítomnost znaků s **opačným významem** na jedné kresbě: není výjimkou, interpretujeme jako **projev vnitřního rozporu** (např. strom s řadou znaků zdůrazňujících levou stranu se výrazně naklání doprava – konflikt mezi introverzí, uzavřeností a přáním aktivně se prosadit mezi ostatními) nebo jako **projev kompenzace** (např. menší, nejistě provedená kresba s přehnaně vysokou, nahoře zahrocenou a případě i různě deformovanou korunou – nepřiměřené aspirace, překompenzované pocity méněcennosti).

Výraznost a nápadnost provedení

- Podle stupně výraznosti a nápadnosti provedení daného znaku se mění jeho významy nebo platí s různou intenzitou:
 - Mírně naznačený, nenápadně zobrazený znak - sklon, tendence k..., náznak dané vlastnosti (např. mírně nakloněný kmen doprava – sklon k extraverci).
 - Jednoznačné zobrazení – vypovídá o dané vlastnosti (např. kmen nakloněný doprava – extraverte).
 - Přehnaně zdůrazněný, nepřírozeně zobrazený znak – svědčí o kompulzivním nebo kompenzačním charakteru dané vlastnosti (např. šikmý kmen padající doprava – nutkavá, křečovitá snaha prosadit se, být aktivní).

Platnost hypotéz

- Výsledky interpretace = hypotézy, kterým podle dalších okolností přisuzujeme různý stupeň pravděpodobnosti s jakou platí:
 - Za pravděpodobnější považujeme interpretace s nápadnými a výmluvnými znaky (např. velmi malá kresba, kresba v rohu).
 - Spolehlivější jsou interpretace znaků bohatých kreseb, přičemž tyto znaky se navzájem logicky doplňují.
 - Větší míru platnosti přisuzujeme interpretacím, které jsou potvrzeny více různými znaky se stejnými nebo podobnými významy (např. zdůraznění levé strany – posun celé kresby, nakloněný kmen, převaha koruny, stínování zleva, bohatší a více propracované větve v levé polovině).
 - **Největší platnost mají ty hypotézy, které jsou ověřeny výsledky dalších metod** (anamnéza, rozhovor, další testy).

Postup při interpretaci

1. Posouzení kresby jako celku
2. Umístění a velikost kresby
3. Celkový dojem
4. Tah, tlak, způsob provedení čáry
5. Infantilní znaky
6. Symbolický výklad
7. Interpretace detailů
8. Napojování, prostupnost a zakončování kmene a větví
9. Kresba stromu jako záznam vývoje osobnosti

1. Posouzení kresby jako celku

- Stanovení a pojmenování základních charakteristik, výběr dominantních znaků.
- Zamyšlení se nad procesem a podmínkami vzniku kresby.
- Rozbor způsobu provedení.
- Lze hodnotit výkonnostní hledisko – to umožňuje nezvyklost a náročnost úkolu spolu s emocionální zátěží testové situace (např. snaží se aktivně překonávat obtíže nebo volí pohodlnější řešení, postupuje koordinovaně nebo zmateně).
- Záměry kreslíře – je dobré se zamyslet nad tím, proč zvolil právě tento způsob kresby, jakého výsledku chtěl dosáhnout a nakolik se mu to podařilo.
- Posouzení adekvátnost kresby – kresbu nesrovnáváme se skutečnými stromy: převažuje dvojrozměrný způsob zobrazení, struktura větví bývá výrazně zjednodušena, listí a ovoce mívá podobu znaku, skutečnosti většinou neodpovídá ani tvar a velikost koruny.

Příklady celkového hodnocení kresby

- **Logická kresba**, má svůj řád, je precizní, jasná, harmonická (\Rightarrow jasné myšlení, harmonická struktura osobnosti) nebo je **zmatená a nekoordinovaná**, topící se v detailech.
- **Dostatečně pružná**, uvolněná (\Rightarrow schopnost vyrovnat se s rozmanitostí) nebo je **toporná, rigidní**, se stereotypním opakováním, mechanickým napojováním částí, se sklonem k používání pravých úhlů (\Rightarrow nepřizpůsobivost).
- **Precizní, jasná, přehledná** (\Rightarrow zdůrazněná racionální složka osobnosti, logika) nebo **nevázaná, expresivní, dynamická**, plasticky provedená (\Rightarrow emocionalita, prožívání).
- S velkým množstvím **oprav**, překreslování, mazání (\Rightarrow projev nejistoty).
- **Jednoduchá**, střízlivá, úsporná, upřímná, naivní nebo **vyumělkovaná**, přezdobená, afektovaná.
- **Lehce provedená**, svižná nebo **těžkopádná**, pomalá, neobratná, nemotorná.
- Smyslově **bohatá**, plná nebo **strohá**, bezbarvá, asketický, chudá.
- **Rozhodná**, pevná, sebevědomá nebo **nejistá**, tenzní, nerozhodná, roztřesená.
- **Zaměřená na celek**, vystihující podstatu nebo **zaměřená na výčet detailů** a podstata uniká.

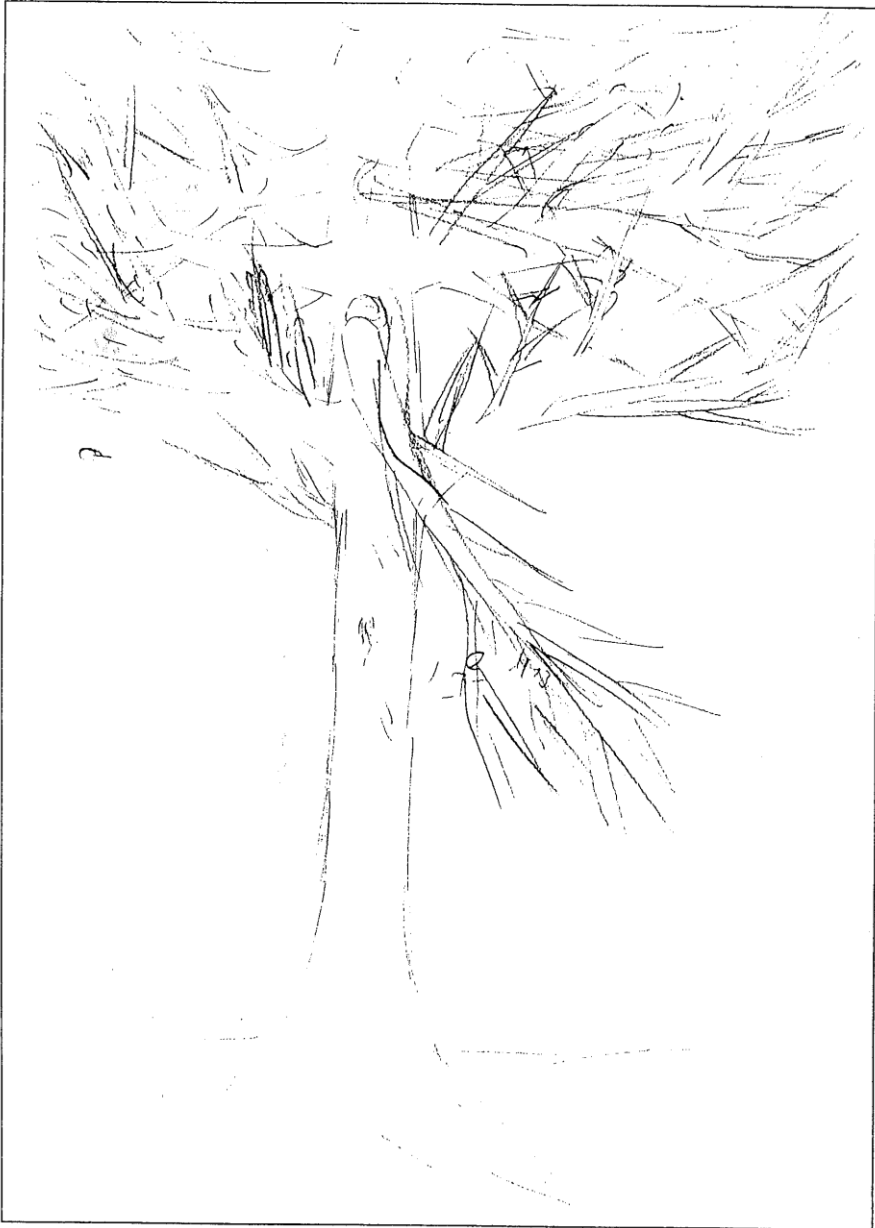
Příklady přístupů ke kresbě

- Přístup lze interpretovat podobně jako projev určitého způsobu chování:
- Schematická kresba (zjednodušená na pouhý znak stromu)
 - Nic neříkající maska, snaha o únik z testové situace, vyhýbání se potížím při kreslení (nedostatek kreslířských dovedností nebo pohodlnost), případně povrchní osobnost. Nelze hodnotit jednoznačně pozitivně ani negativně.
- Odbytá, jednoduchá kresba
 - Projev špatné spolupráce, obrana, nezájem, nedbalost
 - Při dobré úrovni kresby může jít o projev velkorysosti, při nízké úrovni lze uvažovat o povrchnosti.
- Zdánlivě bohatá, zaplněná povrchním mechanickým způsobem
 - Zakrývání rozpaků, nejistoty nebo důraz na povrchní dojem.
- Přiměřeně bohatá, pečlivě a pozorně vypracovaná
 - Znamka dobré spolupráce, snaha dobře splnit úkol, pečlivost.
- Přehnaně vypracovaná, úzkostlivě pečlivě provedená
 - Úzkost, nejistota, snaha zavděčit se, ulpívavost, obsese.
- Realistická nebo výtvarně pojatá
 - Malá vypovídací schopnost, vypovídají spíše o zručnosti autora, než o jeho osobnosti.

Příklady abnormálních způsobů provedení

- **Tenzní, napjatá, neklidná kresba** (např. přerušované, křečovité, ostré tahy, časté opravování, nejistě vedená čára, zmatená spleť čar) – susp. psychické potíže (neurotické poruchy), hledáme další znaky ***psychické lability, úzkostnosti, neurotičnosti*** apod.
- **Absurdní, nesmyslná, nepřirozená, nevysvětlitelná kresba** (např. vynechání podstatných částí, bizarnosti, absurdní vysvětlení) – susp. duševní porucha (***schizotypní, psychotické poruchy***), žádáme o bližší vysvětlení – může jít i o projev recese!
- **Nevyvážená infantilní kresba**, nelogický způsob pojetí celku nebo části kresby (např. špatně řešená, málo podařená podstata kresby, zvýšený důraz je kladen spíše na vnější detaily) – susp. ***mentální defekt***.
- **Neohrabaná kresba s výraznými disproporcemi**, zjevné potíže s napojováním částí a koordinaci pohybů – susp. ***organické postižení***.

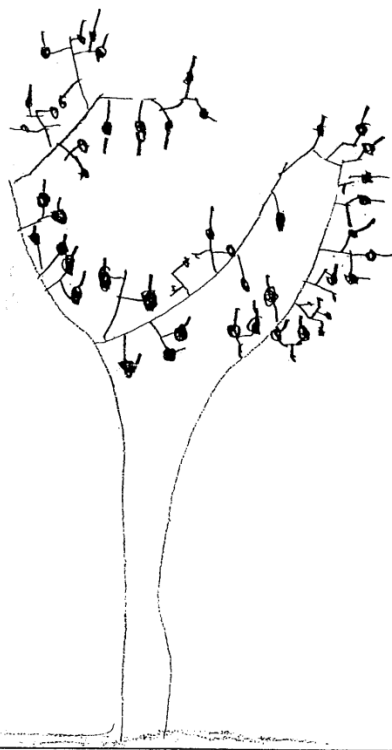
Tenzní, napjatá, neklidná kresba

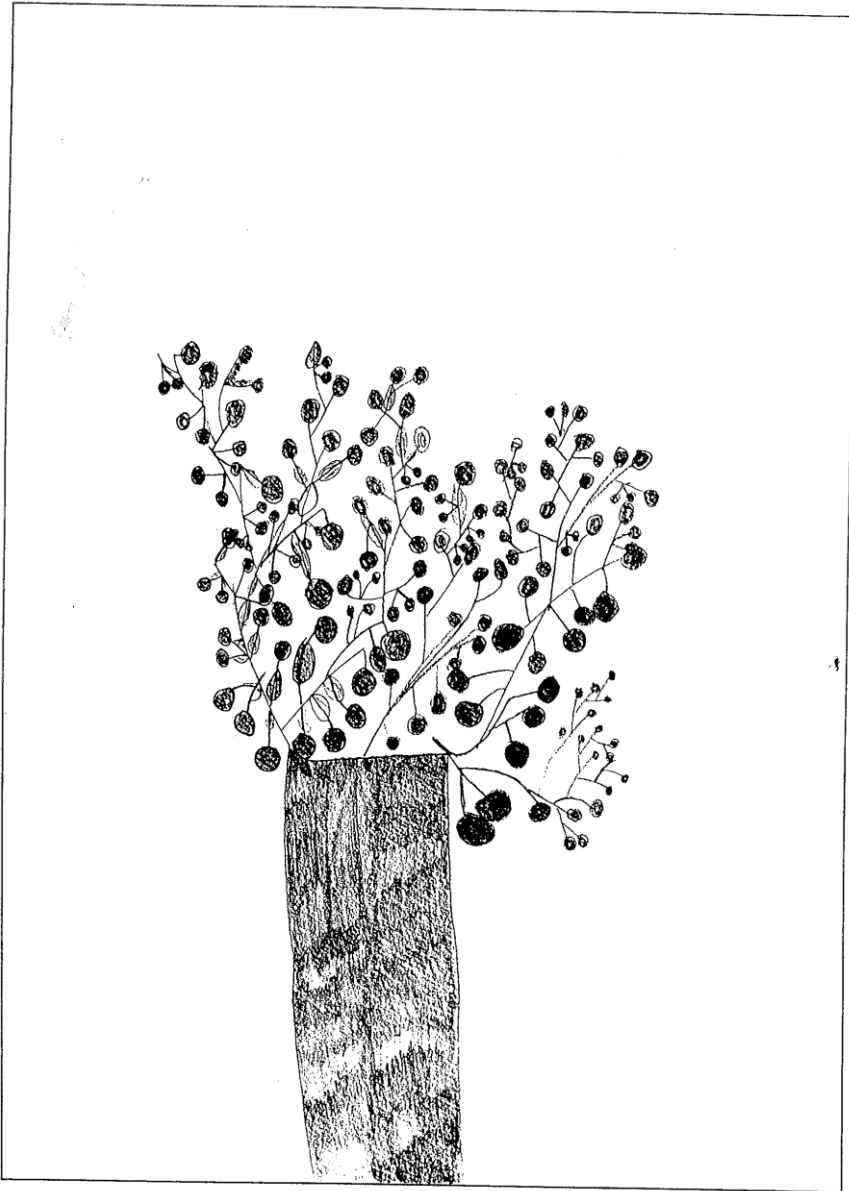
Chlapec, 15 let, žák ZŠ, klient ped.-
psych. poradny, vyšetřován pro
úzkosti.

Nevyvážená, infantilní kresba

Chlapec, 9 let, 3. tř. ZŠ, CIQ=79, LMD.
Kresba se znaky stereotypie, rigidity,
nesmyslné logiky (uspořádání ovoce,
nesmyslný tvar obrysové linky kmene a
větví), úroveň kresby odpovídá věku 3-4
roky.

Nevyvážená, infantilní kresba

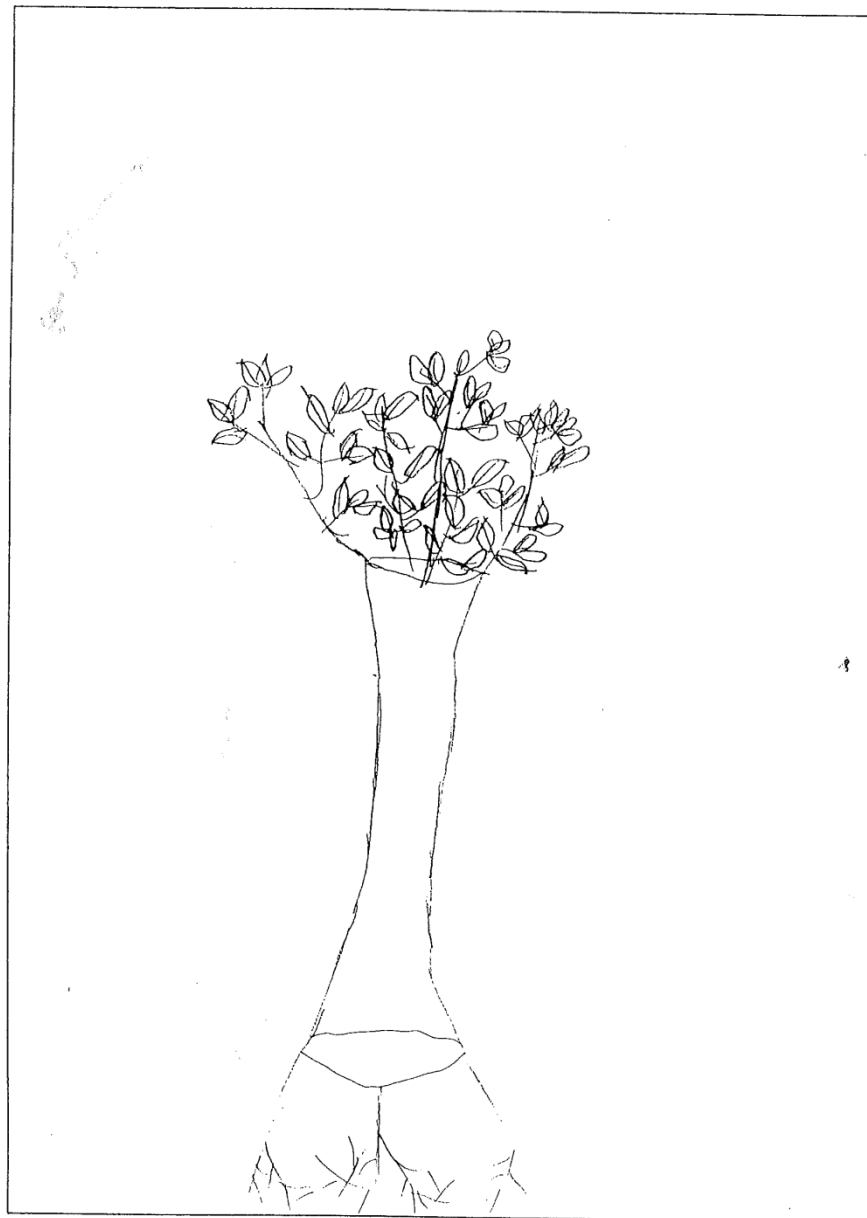
Dívka, 14 let, 6. tř. ZŠ (2x propadla),
CIQ=80.

Primitivní, nezrálý typ kresby kmene,
nesmyslně složitá, nelogický struktura
koruny, stereotypní, mechanické
opakování prvků.

Obě kresby vypovídají o preferování
rigidního, mechanického opakování
činností, které dávají pocit bezpečí a už
se jednou osvědčili. Tedy typické pro
jedince s nízkým IQ.

Neohrabaná kresba s disproporcemi

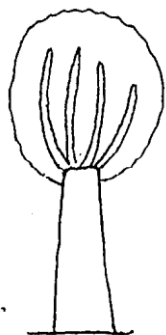
Dívka, 12 let, žákyně 5. tř. ZŠ, vážné
prospěchové obtíže, klientka ped.-psych.
Poradny, CIQ=82, časté EPI záchvaty.

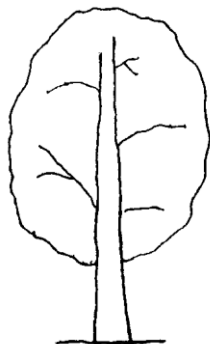
Hodnocení celkové úrovně kresby

- Hodnotíme zda se jedná o **vysokou nebo nízkou úroveň kresby**.
 - Vysoká nebo přiměřená úroveň provedení: vnitřně integrovaná osobnost, která adekvátní odráží vnější realitu, přiměřeně reaguje na podněty a je schopna řešit neobvyklé úkoly. Možno hledat i souvislost s celkovou úrovní rozumových schopností.
- Pomůcka: hodnocení zvládnutí **srdce stromu** – tj. místo, kde se větve napojují nebo vyrůstají z kmene, je to nejobtížnější místo kresby. Symbolizuje střed Já, vyzrálost osobnosti, zvládnutí přechodu z dětství do dospělosti.
 - Nelze použít v případě, že je koruna stromu jako celek nasazena na kmen (kreslíř si úkol zjednodušil a schoval se za schematičnost, tady může pomoci nakreslení druhého stromu).

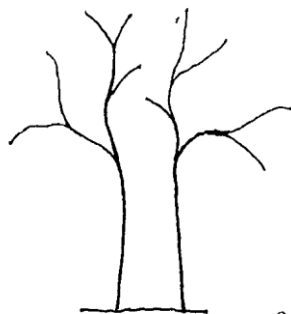
Příklady špatného zvládnutí srdce stromu

a

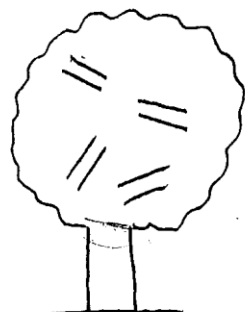
b

c

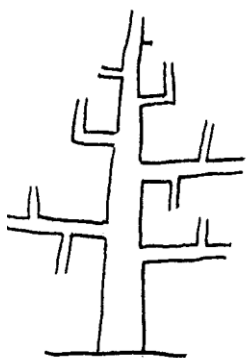
d

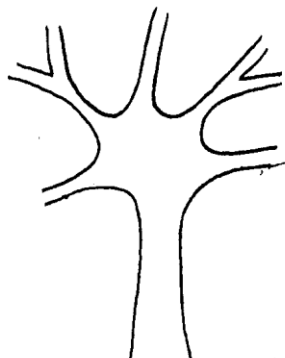
e

f

g

h

i

a, b: infantilní kresba

c: vynechání srdce stromu

d, e: vnitřní struktura větví zcela bez řádu

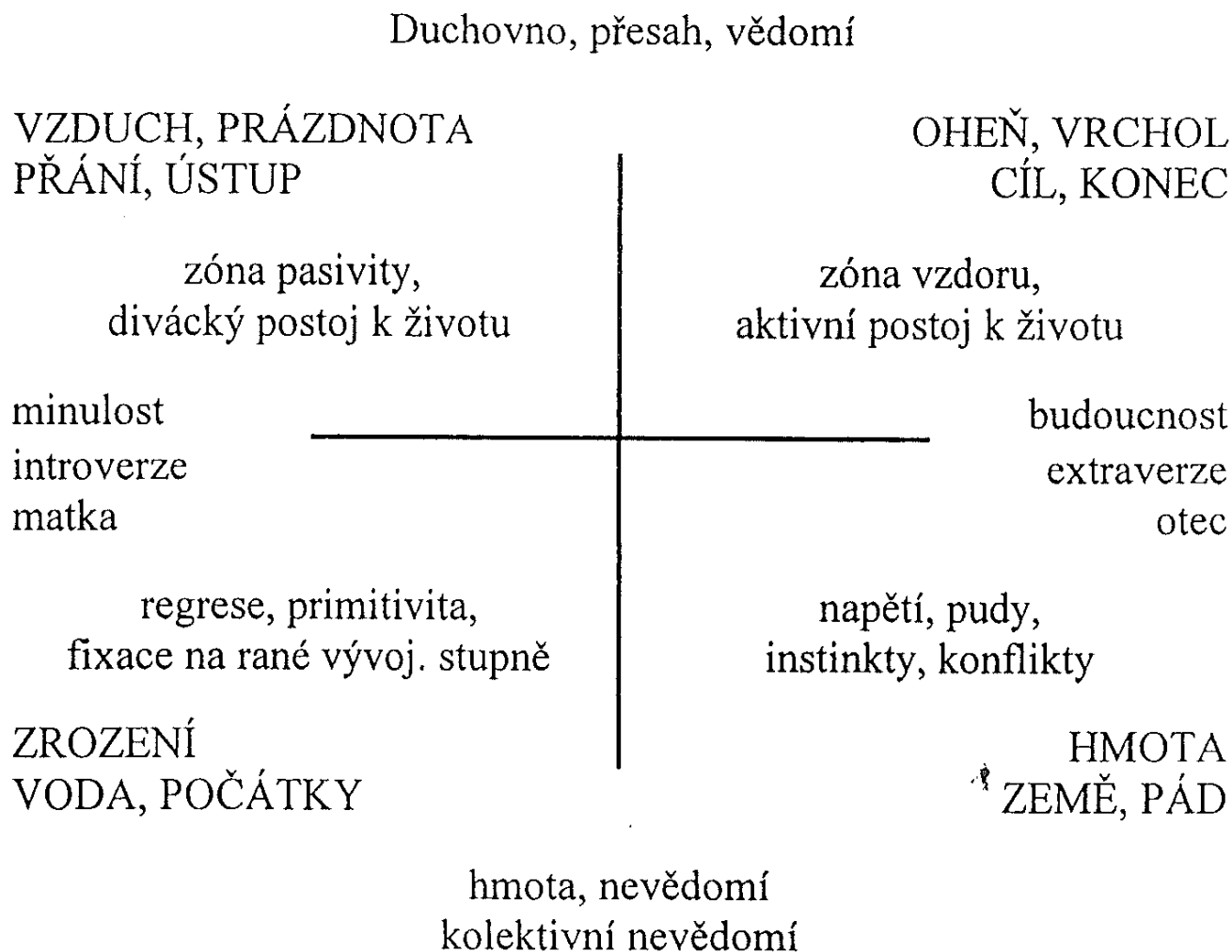
f, g: mechanické spojování prvků (stereotypní opakování nebo napojování větví v pravých úhlech)

h: nepřiměřené proporce

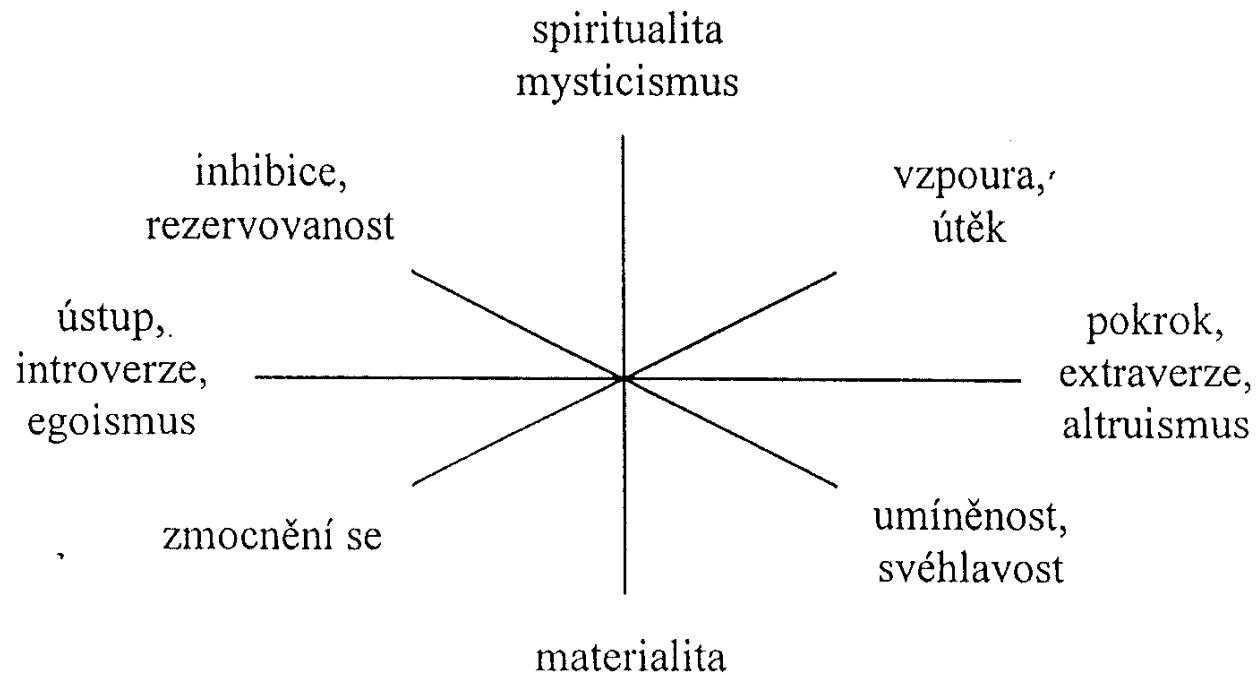
i: nesmyslné tvary

2. Umístění a velikost kresby

Podle R. Grünwalda – na základě studia výtvarných děl

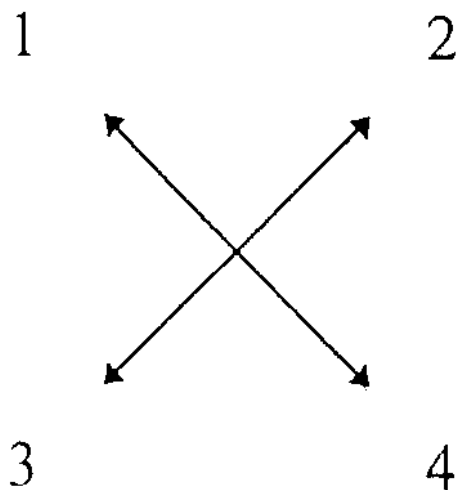

Podle M. Pulvera – schéma symboliky psací plochy

- Uvedená schémata lze použít při interpretaci kresby stromu. Podle umístění na ploše nebo zdůraznění určitého směru přisuzujeme celé kresbě nebo jejím částem symbolický význam.
- **Horní část plochy** – zóna intelektuální a spirituální.
- **Střed** (na úrovni přechodu kmene do koruny) – vlastní Já, vědomý život, city.
- **Dolní část** – zóna hmoty, nevědomí, pudy, instinkty, sexualitu.
- Zdůraznění **směru vzhůru** – aspirace, aktivita, sebevědomí, směřování do budoucna, intelektuální zájmy, snaha povznést se, fantazie.
- Zdůraznění **směru dolů** – odvrácení se, averze ke světu, zaměření na minulost, pudovost, primitivitu.
- **Levá strana** – vztah k sobě samému, introverze, subjektivismus, přemýšlivost, určitý odstup od reality, zaměření na minulost.
- **Pravá strana** – vztah k druhým, k vnějšímu světu, extraverze, směřování kupředu, k budoucnosti, potřeba naplnění, touha po novém, ale i povrchnost, menší spolehlivost.

- Symbolika pravé a levé strany je odvozena z kulturních tradic (směr čtení a psaní, začátek a konec). Platí i u leváků a lidí se zkříženou lateralitou, platí pro „pravostrannou kulturu“.
- Význam diagonál:

- 1) nahoru doleva - obrácení pozornosti do vlastního nitra, stažení se do sebe, zábrany, obavy z kontaktu
- 2) nahoru doprava - preference aktivity, ctižádost, prosazování se
- 3) dolů doleva - naivně do sebe obrácený, obavy, nejistota, zablokovanost, zabrzděnost
- 4) dolů doprava - naivní extraverte, hledání kontaktů

Znázornění prostoru (třetí dimenze):

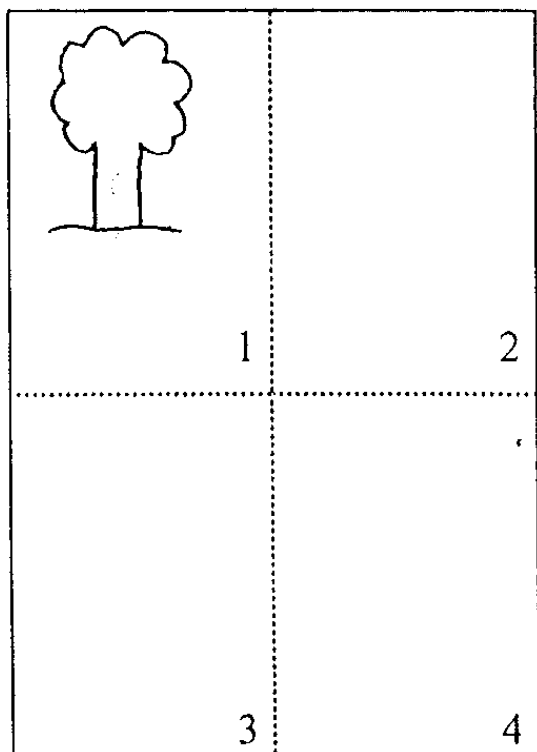
Výtvarně poměrně náročný způsob kresby, vyskytuje se výjimečně.

Svědčí o výtvarném nadání a o dobrých pozorovacích schopnostech.

Zdůrazněná snaha vystoupit z dvojrozměrné kresby dopůředu může znamenat nekonvenčnost, zvědavost, samostatné myšlení, odvahu, ale i nedisciplinovanost až drzost.

Umístění na ploše (významy posunutí celé kresby do jednoho z rohů):

Se vzdáleností od středu papíru, a v souvislost s tím i se zmenšující se velikostí kresby, narůstá závažnost daných významů.

1: Nejběžnější varianta, většinou projev obrany před testovou situací, opatrné stažení se do pozice pasivního pozorovatele (objevuje se tedy často zjednodušená schematická kresba), jinak projev nejistoty, staženosti, možný i konzumní přístup k životu.

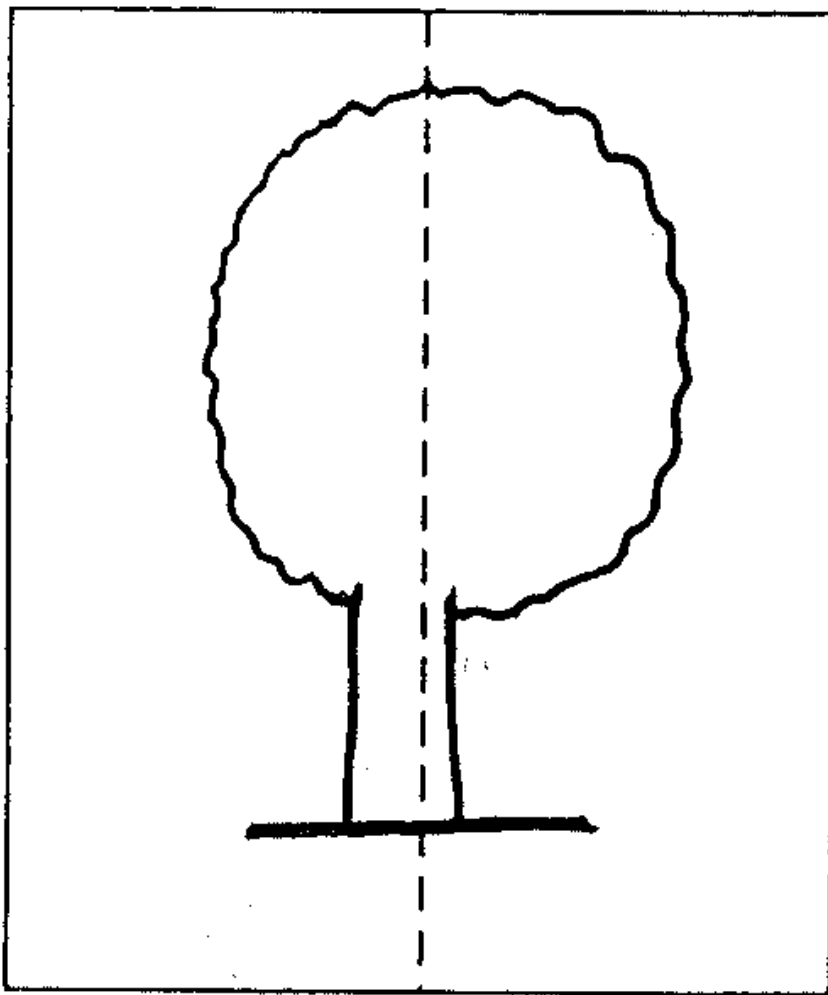
2: Přehnaná aktivita, překompenzované pocity méněcennosti, až nutková potřeba prosadit se.

3: Projev regrese, tendence vyhnout se, suspektní patologický projev.

4: Zvýšená závislost na pudech a instinktech, nevyzrálá, primitivní snaha po prosazení, suspektní patologický projev.

Varianta 1 je častější zejm. ve výběrových situacích a u adolescentů, varianty 3 a 4 jsou poměrně vzácné, častěji se s nimi setkáváme u dětí.

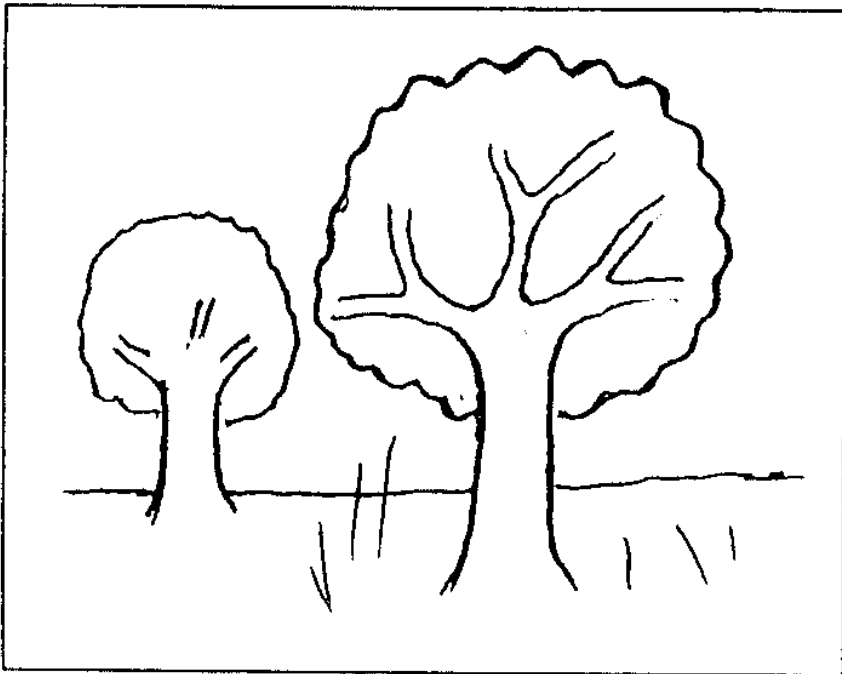
Normální, běžné umístění stromu:

Velikost stromu asi $\frac{2}{3}$ výšky listu papíru, umístění přibližně uprostřed stránky.

Běžný je mírný posun kmene doleva a naopak převaha koruny směrem doprava. Častější je i posun kresby spíše k hornímu než dolnímu okraji listu.

Kresba na šířku papíru:

Snaha odlišit se od ostatních, být originální, manýra, možné problémy s přizpůsobivostí, se začleněním, případně opozice až negativismus.

Často doprovázeno kresbou více stromů nebo krajiny (potřeba zaplnit prostor).

Málo časté, běžnější u adolescentů.

Velikost kresby:

- **Normální** – kresby větší než asi $\frac{1}{2}$ a menší než $\frac{4}{5}$ výšky listu papíru.
- Při interpretaci z hlediska velikosti přihlížíme i k celkové úrovni kresby a kvalitě provedení:
- **Velká kresba** – projev osobního sebevědomí, snahy zdůraznit se.
 - Při **dobré úrovni kresby** uvažujeme o smyslu pro nadšení, velkomyslnosti, podnikavosti, expanzivitě.
 - Naopak při **nízké úrovni** jde spíše o projev vypínavosti, sebepřeceňování, nedůslednosti, lehkomyšlnosti (spíše obraz přání než reálných možností).
- **Kresba zaplňující celý prostor** – až nutková snaha vše obsáhnout, přehnaná expanzivita, většinou kompenzace pocitů nedostačivosti. Běžné u dětí – bez negativního významu. Častější u dospívajících – obvykle nevyrovnanost vývoje.

- **Kresba přesahující okraje papíru** (většinou horní okraj, případně i po stranách) – zvýšené, neadekvátní aspirace, nevyzrálost, přehnaná expanzivita, horší respektování reality, nepřijímá omezení, případně nerespektuje ani pravidla. Projev kompulze nebo kompenzace. Přetahování přes dolní okraj papíru je velmi výjimečné – uvažujeme o odvrácení se a averzi ke světu.
- **Malá kresba** – projev opatrnosti, nejistoty, nízkého sebevědomí a snížené síly ega.
 - Při **dobré úrovni kresby** interpretujeme spíše jako věcnost, sebekritičnost, skromnost, trpělivost.
 - Při **nízké úrovni kresby** jde nejspíš o nedostatek sebedůvěry, neprůbojnost, nevyrovnanost, někdy i labilitu.
- **Nápadně malá kresba** (menší jak 4 cm) – může být projevem vážných psychických potíží (deprese, schizoidní porucha osobnosti).

3. Celkový dojem

- Vodítkem může být i subjektivní dojem, jakým kresba působí. S těmito vodítky ale zacházíme opatrně!
- Hledáme nakolik je nakreslený strom přímou projekcí celé osobnosti, výrazem sebepojetí (pocity vnitřní síly, slabosti, spokojenosti a bezpečí, ohrožení, odolnosti nebo podléhání nepříznivému prostředí).
- Sledujeme stabilitu a odolnost (pevnost postavení, zakotvení, zda je kmen dostatečně pevný, zda unese váhu koruny, zda by strom dokázal odolat vichřici apod.), tendenci a sílu k dalšímu růstu a celkový stav stromu (zdraví, poranění).
- Např. :
 - Má sílu vzdorovat a překonávat zátěž nebo je vratký, nestabilní, křehký, snadno zlomitelný.
 - Tenký, slabý, ale zároveň může být i ohebný, nebo silný, robustní, mohutný, ale může mít vratkou základnu.
 - Dere se směrem vzhůru nebo se drží při zemi, je tlačěn k zemi, je sebevědomý nebo zkroušený (jako kresby podobné topolu či kosodřevině).
 - Bohatý, plodný nebo holý, zubožený, asketický.
 - Zdravý nebo poraněný (ořezaný, orvaný větrem), nemocný.
 - Obyčejný, přirozený nebo neobvyklý, exotický.
 - Vstřícný, přátelský nebo agresivní (plný bodlin).
 - Atd.

4. Tah, tlak, způsob vedení čáry

- **Silný tlak** – energičnost, rozhodnost, odolnost vůči zátěži, smyslovost, ale i těžkopádnost, křečovitost, zlostnost, organické postižení (LMD).
- **Slabý tlak** – citlivost, jemnost, schopnost přizpůsobení, plachost, nejistota, ale i slabá vůle, přecitlivělost, ochablost, neschopnost se vzepřít, deprivace, neurotické nebo psychotické stavy.
- **Dynamický tah**, rozmáchlá, rozhodná, sebevědomá čára – spontánnost, nebrzděnost.
- **Pomalý tah**, nejisté vedení čáry – nerozhodnost, pasivita, neprůbojnost.
- **Roztřesená**, ochable vedená čára – projev narušeného svalového tonu nebo projev úzkostnosti, psychické poruchy, ale i organicity.
- **Pevné, neváhající tahy** – rozhodnost, jistota.
- **Kolísavé vedení**, vágní linky, přerušované – nejistota, úzkostnost.
- **Dlouhé nepřerušované tahy** – kontrolované chování
- **Krátké, nesouvislé tahy** – impulzivita.
- **Zdůrazněné horizontální taky** – slabost, bázlivost, sebeochranitelské tendence.

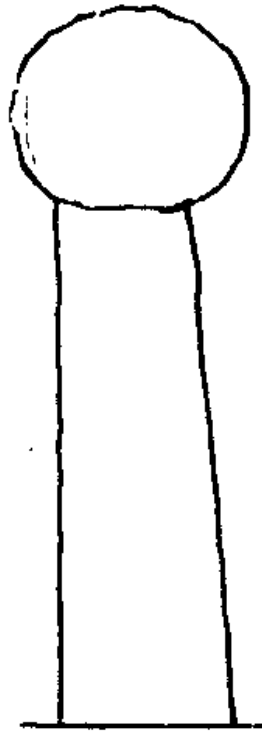
- Zdůrazněné **vertikální tahy** – maskulinita, odhodlanost, možná hyperaktivita.
- **Tahy** směřující **do středu** koruny nebo doleva – introverze.
- Opačné, **odstředěné** nebo doprava směřující **tahy** – extraverze.
- **Uvolněné vlnovité čáry** – přizpůsobivost, sociální dovednosti.
- **Křečovití, ostré čáry** – úzkostnost, tenze.
- **Časté opravy** – nerozhodnost, nejistota
- Opakované **obtažené**, zesílenou čarou zdůrazněné části kresby – akcentovaný význam dané části.
- Způsob provedení obrysové linky – **kontury** – kmene a koruny vypovídá o otevřenosti, schopnosti kontaktu a citlivosti na podněty:
 - **Nepřerušovaná**, „hladká“, pevná obrysová linka – uzavřenost až obavy před vnějším světem.
 - **Postupné uvolnění kontury** (vlnka až arkády) – přizpůsobování se.
 - **S mírnou prostupností obrysové linky** narůstá otevřenost a citlivost na vnější podněty (zároveň ale i zranitelnost).
 - Kresba koruny **bez obrysové linky** – může být známkou toho, že není zapotřebí zabývat se otázkou ochrany před vnějšími podněty (neplatí ale vždy).

- Šrafování, začernění nebo stínování:
 - Projev emocionality, prožívání, snivosti, citlivosti – záleží na způsobu provedení: tedy od projevu jemnosti, pečlivosti k projevu napětí, tenze, křečovitosti až úzkosti.
 - Obdoba vybarvování – infantilní znak.
 - Stínování a šrafování jako projev výtvarné stylizace.
 - Důsledek snahy překrýt a zamaskovat nepovedené části kresby.
 - Projev nejistoty, nerozhodnosti nebo zakrývání rozpaků – mlžení, maskování se, snaha vylepšit kresbu, případně i snaha oddálit okamžik odevzdání kresby (obavy z hodnocení)
 - Zdůrazňování černé barvy bývá i projevem depresí, pocitů ztráty vlastního já, případně i jiné poruchy osobnosti. Nápadné zejm. začernění kolem stromu – nebe i půdy, noc, bouřka apod.

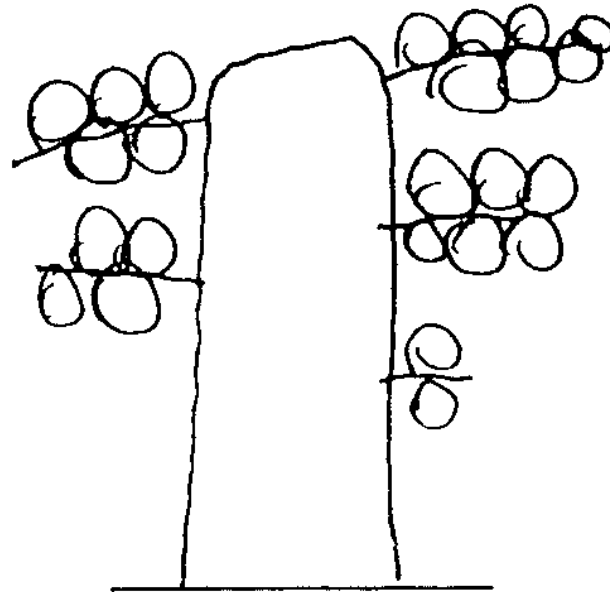
5. Infantilní znaky

- **V období mladšího školního věku:** kresba stromu není pro dítě příliš zajímavá, pro testování je vhodnější spíše kresba postavy.
- **Prepuberta (11-13):** u kresby stromu se vedle typických infantilních znaků objevují i interpretovatelné projektivní obsahy.
- **Dospívání a adolescence (14-18):** kresby stromu mají z projektivního hlediska podobný charakter jako kresby dospělých, **ALE** při interpretaci je zapotřebí zvýšené tolerance zejm. k různým projevům nepřírozenosti, stylizace a sklonu k extrémnosti (projev nevyzrálosti, hledání vlastní identity, zvýšené nejistoty, nevyrovnaného sebevědomí apod.).

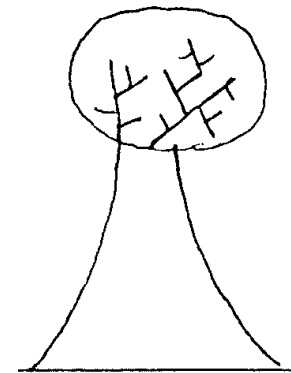
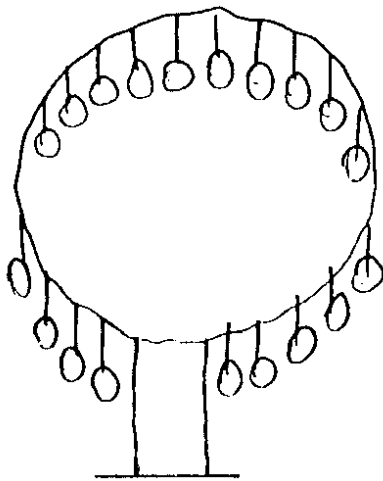
- Znaky dětské kresby stromu:
 - Schematická kresba, znak jako náhražka nedostatečné kreslířské dovednosti (např. kmen jako tubus, kruhová koruna, kroužky jako listí, kolečko na stopce jako ovoce).
 - Předimenzovaný kmen, malá koruna

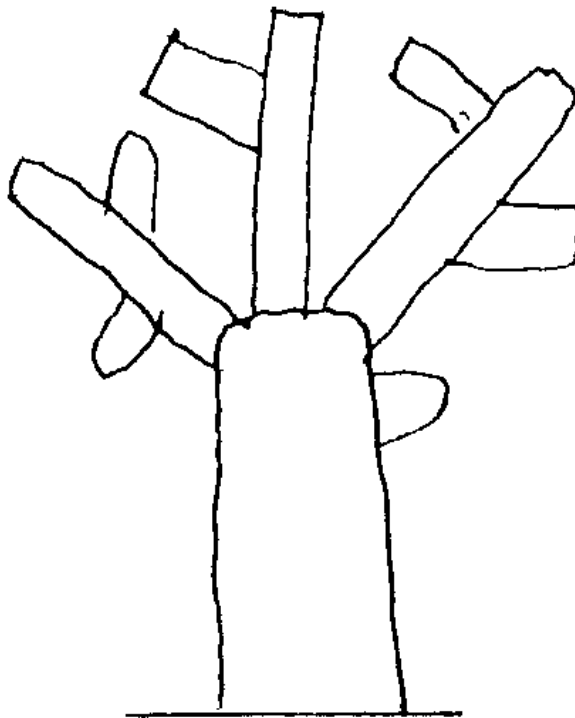
- Chybí adekvátní přechod z kmene do větví, větve nebo koruna jsou jakoby dodatečně zapíchané nebo nasazené na kmen.

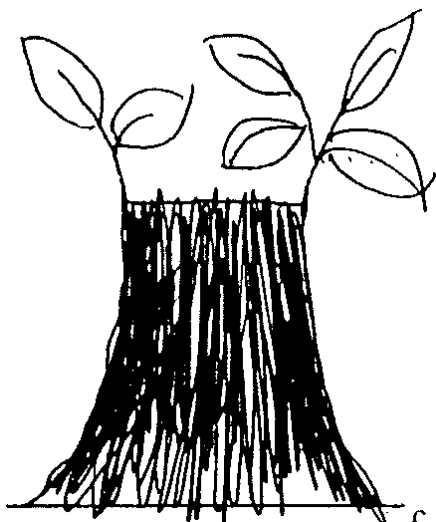
- Základna nápadně nízko u dolního okraje nebo strom vyrůstá přímo z dolního okraje; využití okraje jako pevného bodu.
- Skon k mechanickému řazení a opakování prvků, např. větve se napojují v pravých úhlech, koruna „ověšená“ ovocem.

- Uzavření konce větví, potřeba uzavřeného tvaru, celistvosti (ukončení větví příčnou čárkou klade nejmenší nároky na míru kreslířských dovedností).

- Disproporčnost, rovněž známka nedostatku dovednosti.

- Sluníčko, ovoce, různé doplňky, krajina, kresba více stromů najednou.
- Tmavý, začerněný kmen, případně listí apod.
- Nápadně rozšířená pata kmene.

- Některé znaky dětské kresby lze interpretovat i na symbolické úrovni:
- Schematismus: dítě se dosud dostatečně neorientuje v realitě.
- Mohutné, předimenzované kmene: směřování k budoucnosti, smyslovost, pudovost.
- Potlačená koruna: dosud málo naplněná vlastní individualita, převaha nevědomého, sklon k bezhlavosti.
- Dolní okraj a nejnižší část kreslící plochy: místo zrodu, počátek.
- Zvládnutí přechodu kmene do větví: považujeme za známku vyzrálosti osobnosti.

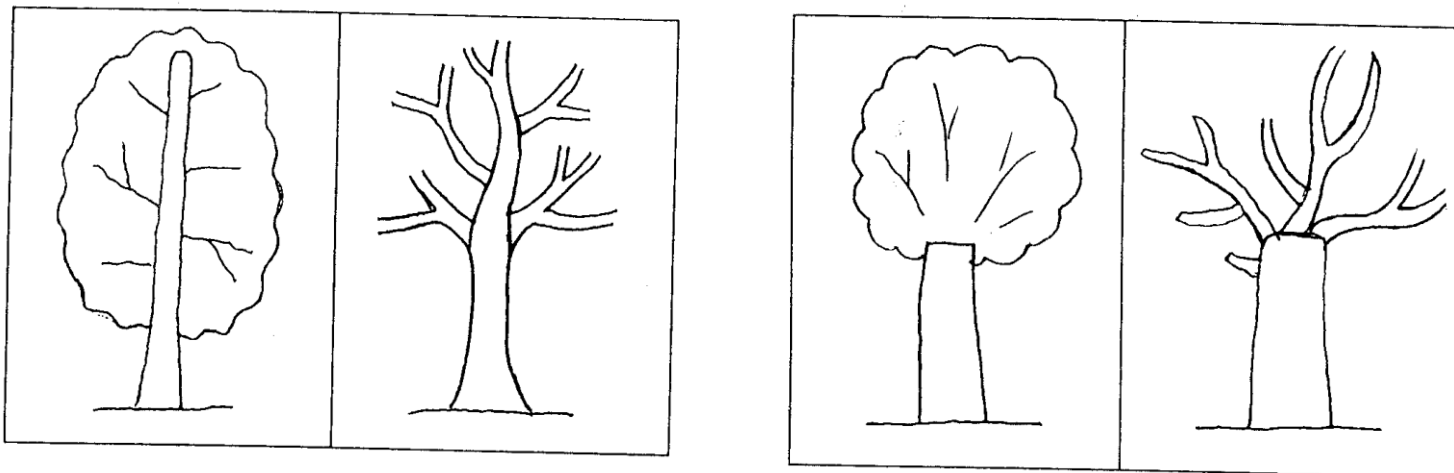
- Symbolika infantilních znaků se vztahuje k vývoji osobnosti, vypovídá o dosaženém stupni vyzrálosti. Pokud vyzrálost odpovídá věku, interpretace na symbolické úrovni potvrzuje pouze daný stav a neposkytuje téměř žádné bližší informace o posuzované osobě.

Infantilní znaky v kresbě dospělých

- Infantilní znaky jsou přirozené a normální u dětských kreseb, hranicí je věk 12 let, podobně jako u ROR. V pozdějším věku a zejm. v dospělosti získávají převážně negativní význam. Čím jsou výraznější, tím více narůstá jejich závažnost.
- Může se jednat o :
 - Znak mentálního defektu, retardace.
 - Projev nevyzrálosti, infantilizmu.
 - Důsledek regrese.
 - Znamka primitivismu.

Nejčastější infantilní znaky:

- Špatně zvládnutý přechod z kmene do větví (srdce stromu)

- Strom posazený na dolní okraj stránky – lze tolerovat do cca 12 let, ve vyšším věku výrazný projev nevyzrálosti, u dospělých už i umístění kresby blízko dolního okraje signalizuje regresi.
- Kresba nápadná zvýšeným důrazem na ovoce, listy a různé doplňky (ptáčci, hnízda, houby) – snaha zaujmout povrchními prostředky („hezká kresba“), nezralý způsob sebeprosazování, případně i obrany. Běžné ještě během dospívání, zejm. u dívek.
- Nápadně zjednodušené větve, primitivní způsob zobrazení (např. paprscité větve jednou čarou).

6. Symbolický výklad

- Jednotlivé části stromu lze interpretovat na symbolické úrovni podle jejich významu a funkce, kterou plní v přírodě – každá část stromu symbolizuje některé osobnostní charakteristiky.
- Způsob provedení, vypracovanost, zvýšený nebo snížený tlak na tužku, opravování, mazání, obtahování, nepřiměřená velikost, deformace, potlačení nebo opominutí některé části stromu na kresbě projektivně odráží vnitřní význam její symbolické funkce pro testovanou osobu.
- Kořeny
 - Drží strom v zemi, pronikají dolů \Rightarrow zakotvení, orientace na minulost, tradice...
 - Jsou skryté v zemi \Rightarrow oblast nevědomí
 - Strom vyrůstá ze země \Rightarrow původ, rodinné kořeny, vztah k rodičům
- Základna a pata kmene – základy \Rightarrow zázemí, stabilita
- Kmen- vyrůstá vzhůru, nese korunu, nejstabilnější část stromu \Rightarrow odolnost, stabilita, pocit životní síly, síla ega
- Koruna – nese plody \Rightarrow naplnění současnosti, postavení ve světě, přítomnost
- Větve – tvoří vnitřní strukturu koruny \Rightarrow vnitřní uspořádanost osobnosti
- Listy, plody – nejživější část stromu, pomíjivé \Rightarrow prožívání, povrchnost

7. Interpretace detailů

- Význam jednotlivých detailů vyhledáváme v manuálu, ten obsahuje nejčastěji se vyskytující či nejdůležitější detaily a způsob jejich interpretace.
- Neznamená to mechanicky opisovat interpretace z manuálu!
- Interpretace znaků s různým významem – vycházíme z celkové charakteristiky kresby a posuzujeme vzájemné souvislosti.
- Někdy platí i více různých významů zároveň (vnitřní konflikty, střídání chování a reakcí, snaha být někým jiným).
- Někdy nelze jednoznačně vybrat ani jednu možnost.
- Některé znaky jsou běžné např. u dětí či dospívajících, u dospělých už nikoli.

8. Napojování, prostupnost a zakončování kmene a větví

- Východisko interpretace je způsob, jak jsou části kresby na sebe napojeny, vzájemně propojeny nebo zakončeny.
- Pomůcka – přirovnání kresby ke schématu rozvodu energie – životní síly, emocí nebo pudů a nevědomých impulzů různými vrstvami osobnosti.
- Další otázkou je, jak je tok energie regulován – ovlivnitelnost dojmy a regulace chování.

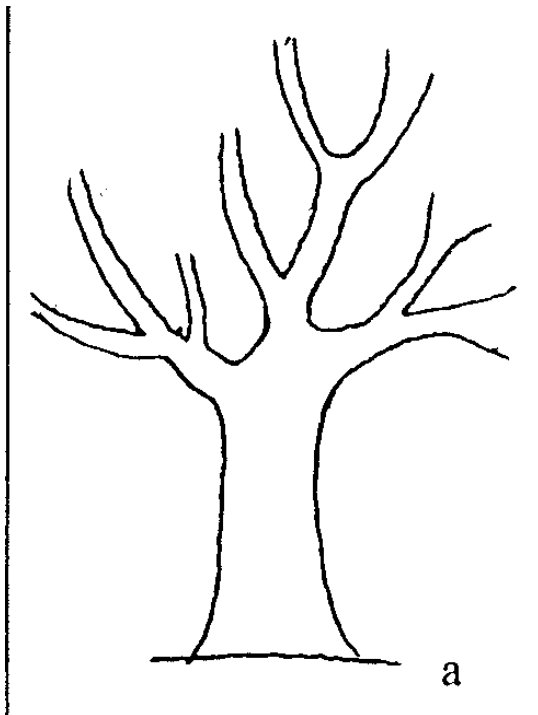
- **Základní principy:**

- Mohutnost a šířka kmene a větví – umožňuje volné plynutí životní i pudové síly (hodnotíme i způsob jakým je tok energie regulován) \Rightarrow síla ega, prosazování se, pudovost, primitivní, nekultivované, silácké vystupování.
- Zaškrcení nebo naopak rozšíření větví, kmene – plynulému toku energie jsou kladeny překážky (jako zaškrcená gumová hadička) \Rightarrow městnání, potlačení emocí a prožívání, vnitřní konflikty.
- Otevřené, „rourovité“ větve nebo kmen, prostupné oběma směry – volný průchod emocím a pudům \Rightarrow vnímavost, citlivost, snadná ovlivnitelnost, povrchnost.
- Neukončené větve \Rightarrow laxnost, povrchnost, malá ochota k seberegulaci.
- Kmen otevřený shora \Rightarrow otevřenost vůči pudovým impulzům a nevědomí.
- Otevřený kmen propojený s větvemi – volný průchod od kořenů do koruny \Rightarrow přístup pudových impulzů do vědomí.
- Přehrazený, zablokovaný průchod, toporné uzavření, schází propojení \Rightarrow bloky v myšlení i prožívání.

- Znaky kresby s tzv. adekvátně regulovaným tokem energie (normální, dobré kresby): dobře zvládnutý přechod z kmene do větví (srdce stromu), větve jsou dobře napojeny, jejich struktura má svůj řád, postupně se zužují do špičky, ale bez zdůrazněného hrotu, případně jsou protaženy až do jednoduché čáry. Některá z větví může být i zlomená nebo uříznutá. \Rightarrow Lze usuzovat na dobře strukturovanou osobnost, přiměřeně reagující na podněty, schopnou dobře regulovat své jednání a chování.

Příklady – prostupnost a napojení jako klíčový symbol při interpretaci

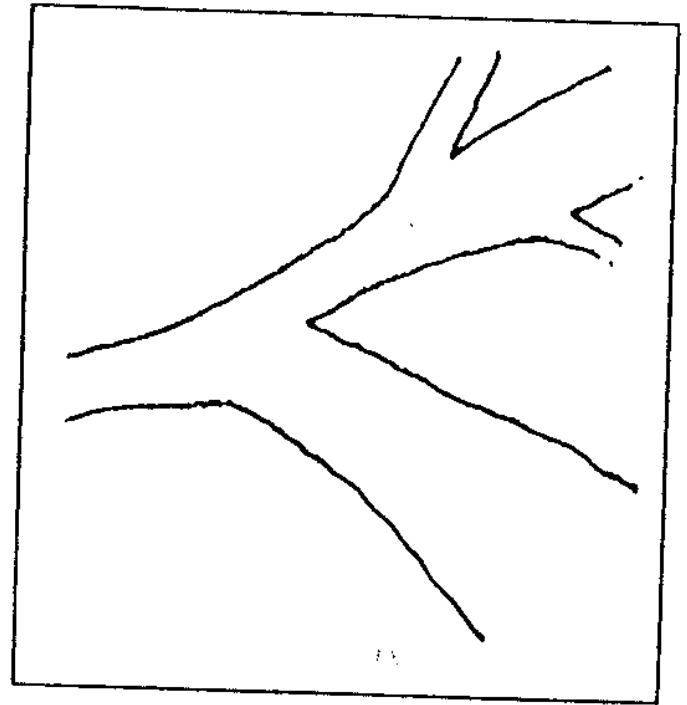
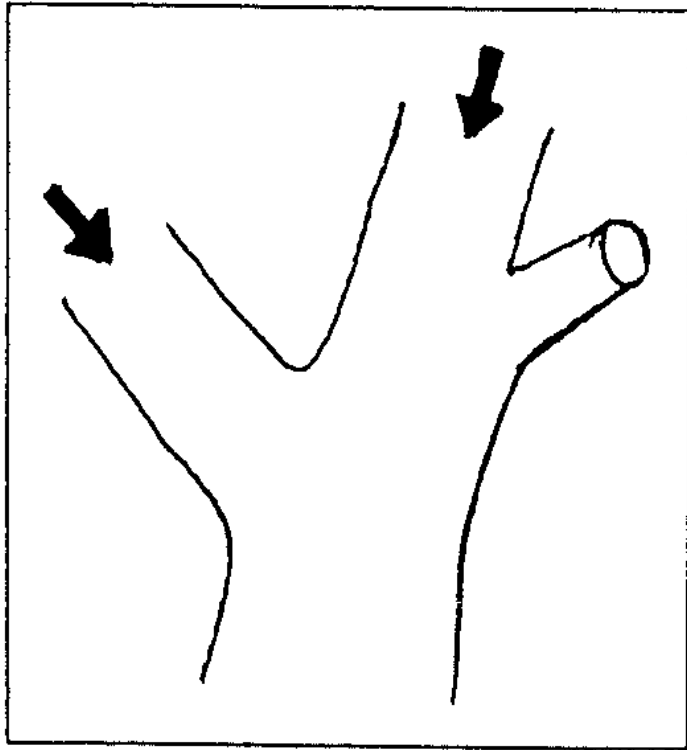
- **Neukončené, „rourovité“ větve (bez zjevné snahy o zakončení, nedotažená kresba)**

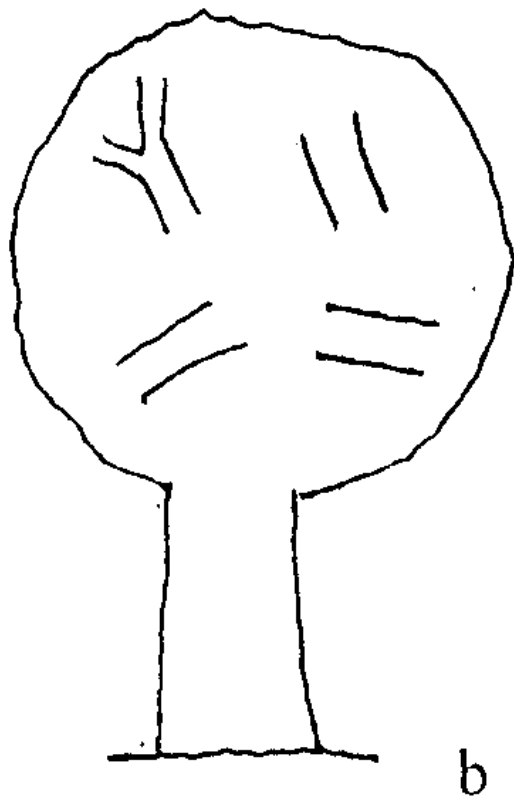
Výdej energie není nijak regulován, vnitřek stromu (jádro osobnosti) je zároveň otevřený všem vlivům z vnějšku.

Malá ochota se omezovat, ovlivnitelnost dojmy, neurčitost, liknavost, povrchní přístup ke světu, lákavost neznámého, nezralost.

Extrémní příklad neregulovaného výdeje energie jsou větve na konci rozšířené – impulzivita až výbušnost, nekontrolovaná tendence k vybití, malá ochota nebo až neschopnost omezovat a regulovat chování. Častější výskyt v období dospívání, u dětí výjimečné.

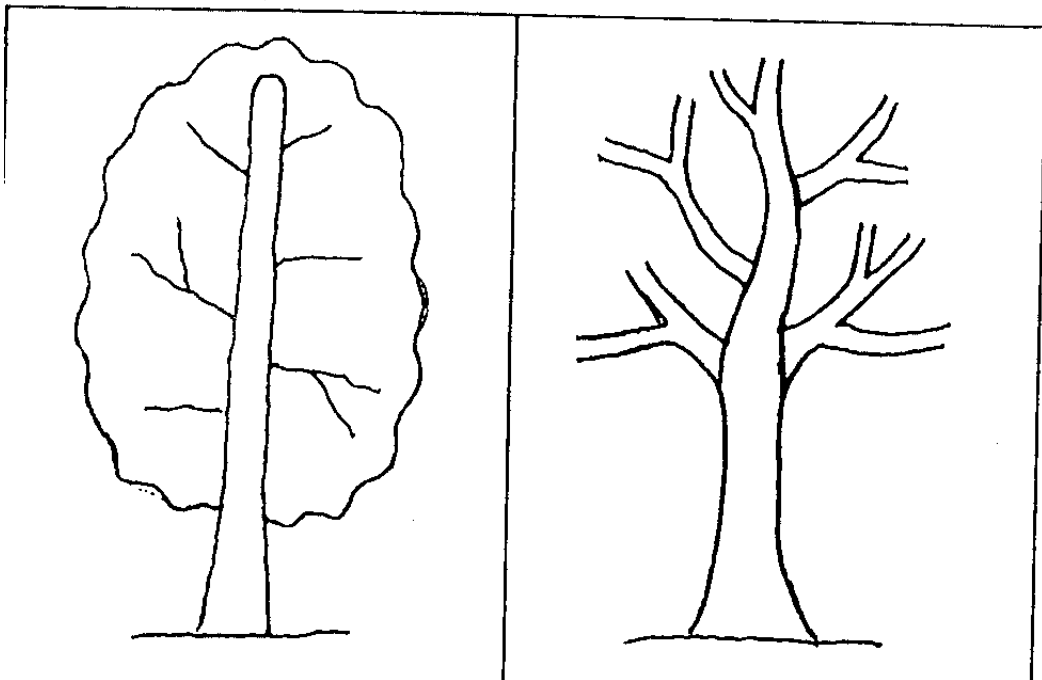

- **Oboustranně otevřené větve rozmístěné volně v koruně**

Schází vnitřní řád a koordinace rozvodu energie, výdej energie není regulován. Neurčité cíle, povrchnost, neochota na sobě pracovat, nic nedělá důsledně, problémy s dokončováním. S narůstající neuspořádaností se zvyšuje negativní význam.

- **Kmen prostupující bez přerušení celou korunou (kmen typu jedle)**

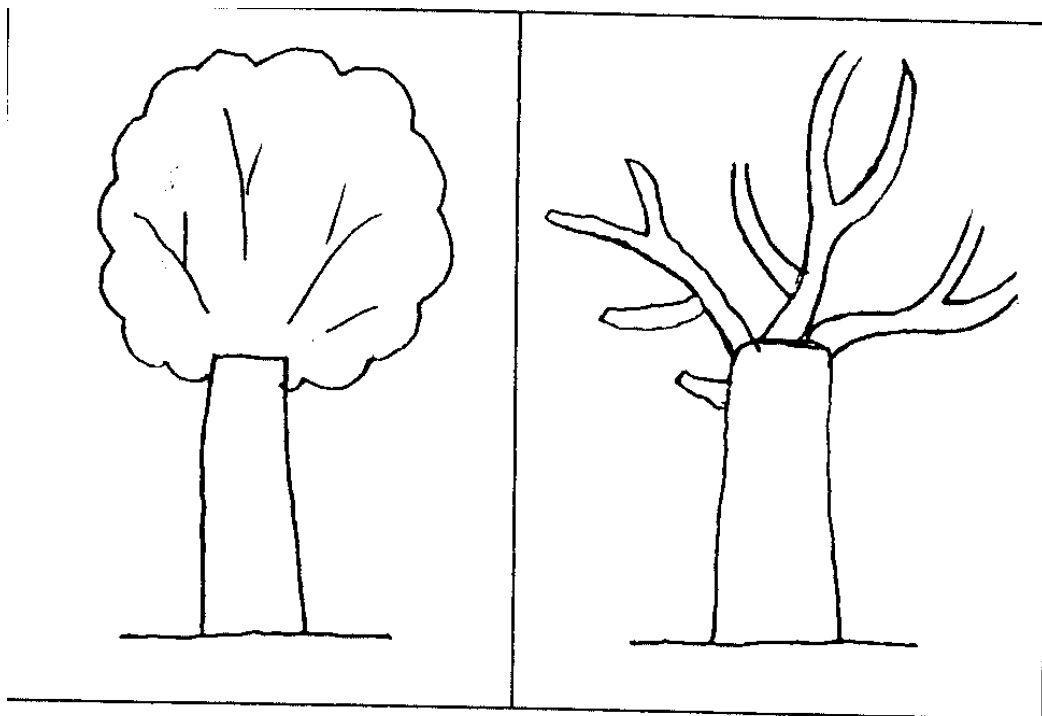

Vitální energie, případně i pudy a instinkty vycházející z oblasti kořenů, mají volný, neregulovaný přístup do vědomí, prostupují celou osobností – vitalita, pudovost.

Nedostatečné rozlišení mezi kmenem a korunou – malá psychický diferencovanost.

Zároveň známka nevyzrálosti, u dospělých vyvolává až podezření na snížený intelekt.

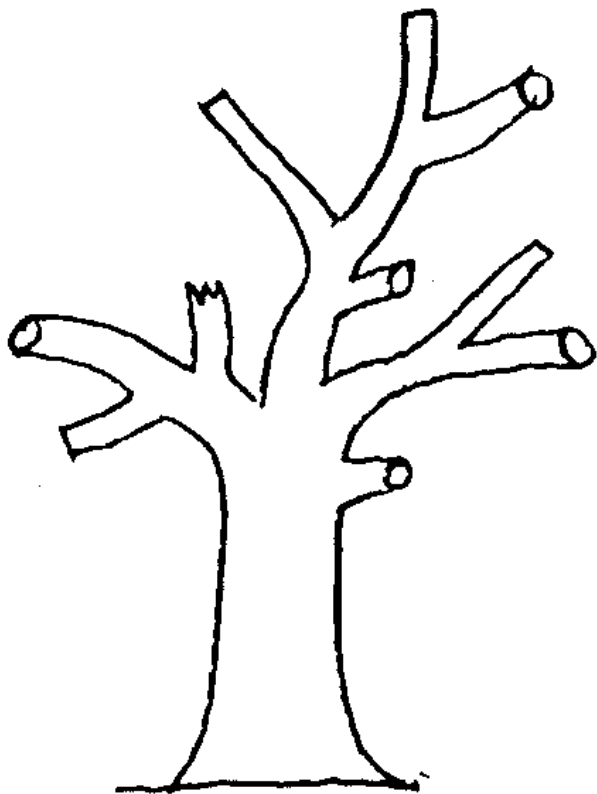
- **Uzavřený kmen, zablokovaný přechod mezi kmenem a větvemi**

Myšlení a cítění nejsou plně integrované, nevyrovnanost, bariéra mezi minulostí (dětstvím) a tím, co vzniklo později, odmítání minulosti nebo nesmířenost s dospělostí, nespokojenost.

Typický znak dětské kresby, u dospělých může jít i o závažný projev nevyzrálosti, vyvolává až podezření na mentální defekt.

- **Uzavřené konce větví (větve jakoby ořezané nebo osekane)**

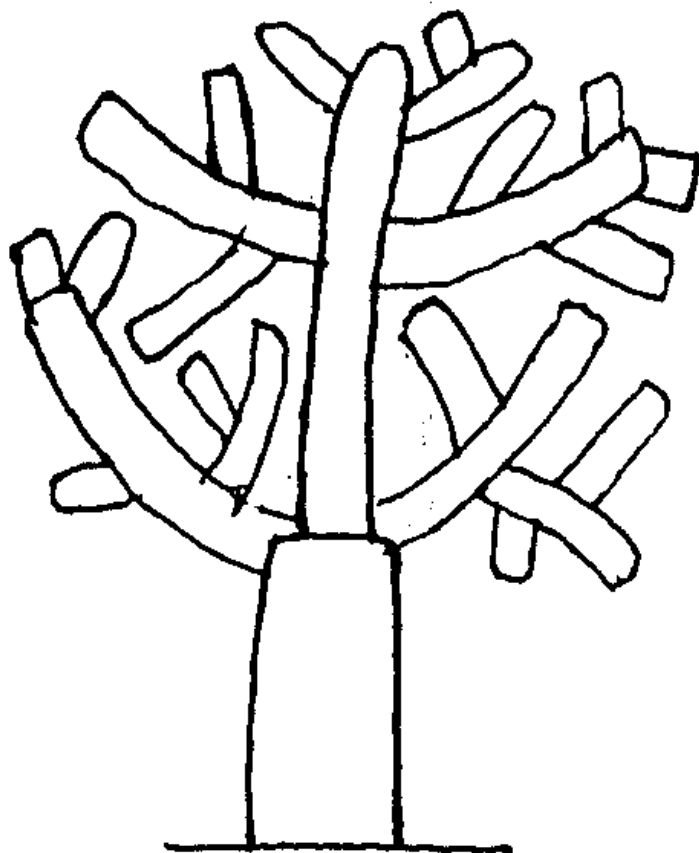
Pocit vlastní nedostačivosti, důsledek špatných zkušeností nebo i omezení z vnějšku.

Snížená schopnost vydávat přiměřeným způsobem energii, prosazovat se, pocit, že je mu bráněno plně se rozvinout, ztráta víry ve vlastní úspěšnost, traumata z neslučitelnosti vlastních přání a reálných možností, schází radost z prožívání, pocit zklamání.

Při vystupňovaném vnitřním napětí – nebezpečí výbuchu bezmocného vzteku („zašpuntovaný kanón“)

Znak dětské kresby.

- **Uzavřený kmen i větve, celek sestavený z částí**

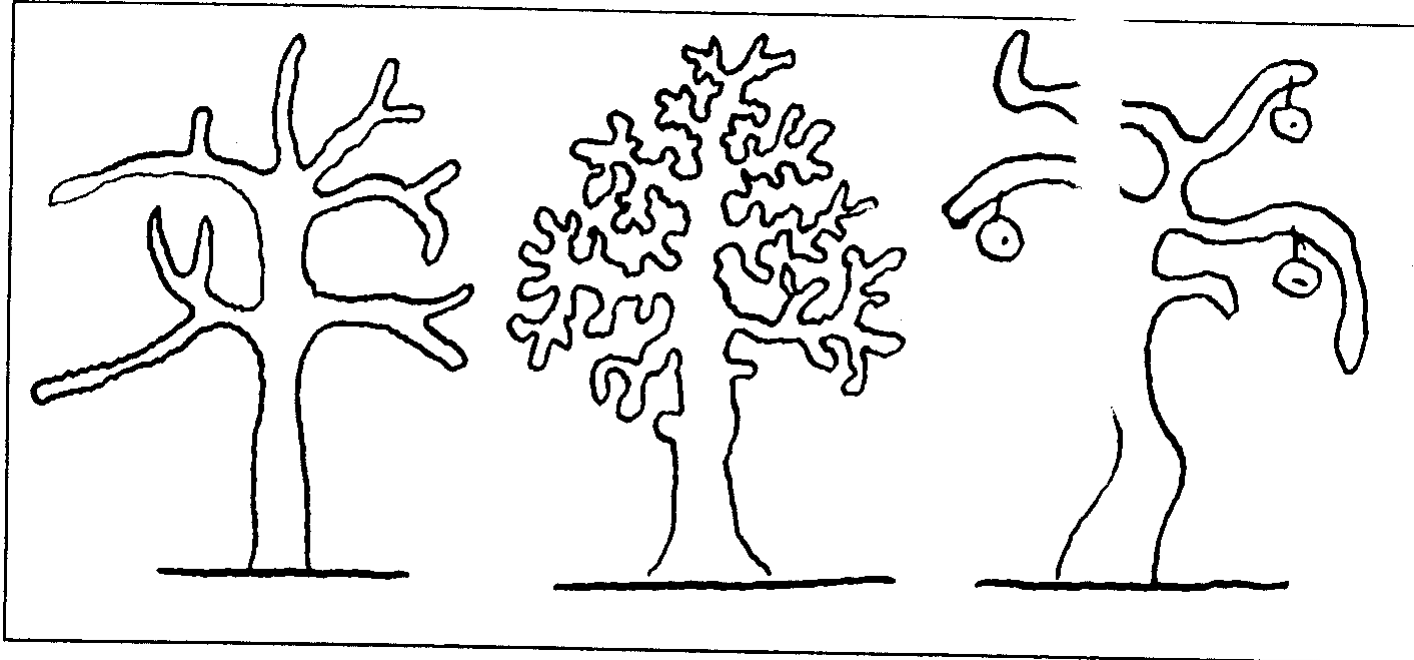

Schází propojení a vnitřní jednota, horší chápání vztahů a souvislostí.

Schematické, inkoherentní myšlení.

Jeden z typických znaků dětské kresby.

- **Degenerovaná forma**

Uvnitř je kresba plně prostupná, namalovaná jakoby jedním tahem – degenerovaná forma (dle K. Kocha). Složité, různě kroucené tvary, roztřesenou, nejistou nebo ochablou linku, nelogické vyboulování nebo otoky větví i kmene. To jsou znaky narušeného svalového tonu nebo silné únavy až ochablosti.

Podezření na psychopatologii.

Takové kresby mohou vzniknout i z rozpaků nebo jako výsledek nepovedeného pokusu o stylizaci. Hlavním rozpoznávacím znakem je způsob vedení linky.

9. Kresba stromu jako záznam vývoje osobnosti

- Jednotlivé části kresby lze podle výšky umístění vztáhnout k příslušnému věkovému období.
- K. Koch uvádí přesný výpočet vztahu výšky nakresleného stromu a věku, tzv. Wittgensteinův index: $S/ChV \cdot D = X$
- Výška celého stromu (S) v mm, dělena chronologickým věkem kreslíře (ChV) krát výška umístění posuzovaného detailu v mm (D) se rovná příslušný věk (X).
- Výsledky těchto výpočtů se ale v praxi příliš nepotvrzují. Používáme tedy spíše jen odhad věku, ke kterému se mohou vztahovat prožitá traumata: pata kmene – narození, vrchol koruny – současnost.
- U některých kreseb se osvědčilo i toto pojetí:
 - Kmen = dětství a proces zrání
 - Srdce stromu = dospívání
 - Koruna = dospělá přítomnost
 - Nebo: celkovému věku odpovídá jen výška kmene a celá koruna symbolizuje současnost.